

ՓԼՈՒՆՆԶԵՄ

ԵՒ ՈՒՄՊՈՒՆ

ՈՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԸՐԸՐՈՒԸԾ

ՅՕՐԻՆԵԱՑ

ԷՄՄԸՆՈՒԷԼ ԵՍԸԵԷՆ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Պայծառ արեւ Գեղամայ,
Ինչո՞ւ շուտով մըքընցար,
Մէզ մառախուղ է՞ր պատեց՝
Ծածկեց սարերդ ու ձորեր:

Փառանձեմայ դժխոյին
Ծածկե՞լ կ'ուզես նախատինք,
Զիարդ թողուց անպատուեց՝
Արքայն Արշակ զայրագին:

Որուն համբան ընթանայր
Երբեմն ընդ Հայս ընդ համայն,
Եւ այրասէր եւ համեստ
Հարսըն չճնաղ աննըման:

Փառանձեմին սէր նախկին՝
Ընդ պատանեակ իւր Գընէլ
Նորապըսակ ամուսին,
Եզեւ պատմառ ազէտին:

Գեղեցկութիւն մահառիթ
Շարժեալ գնախանձ Տիրիթին,
Զեղբորորդեակ արքային,
Անպարտ ի մահ մատնեցին:

Եւ ոչ Տիրիթ վայելեաց
Մանկամարդին այն ի սէր,
Քանզի արքայն լեալ հասու՝
Դատեաց զեղբայր իւր մահու:

Իսկ Փառանձեմ քաղուհի՝
Դարձոյց գերես գեղանի,
Ոչ դիւր ետուն իւր սրտին
Գրկածութիւնք արփային:

Փառանձեմին նազանաց
Աքշակ տանել ոչ կարաց.
Բիւզանդիոնէ գլխիմպիա՝
Քոյր վաղէսի հարս էած:

Բորբոքեցաւ չար նախանձ
Փառանձեմայ դժխոյին՝
Պէտ կատաղեաց մոլեգին,
Նախանձընդդէմ գինեցաւ:

Ոչ իւր խղճին ձայն անսաց,
Ոչ յԱստուծոյ զանգիտեաց,
Դեղով, սրբով, երկաթով՝
Ըզնէ ի սպառ հալածեաց:

Բիւր սրտգայթ նա լարեց,
Ոչ դուր տըւաւ, ոչ դադար,
Մինչեւ ի մահ գայն վարեց՝
Եւ մարեցաւ սրտին կրակ:

Ողբերգարար գայս արկած
Հանդէս ածել ձեռն արկինք,
Ներողամիտ լերուք տեսիք
Եւ տիրուհիք ունկնդիրք:

Ա Ն Զ Ի Ն Ք

* ԱՐՇԱԿ Բ	Թագաւոր Հայոց
* ՓԱՌԱՆՁԵՄ	Թագուհի Հայոց
* ՈԼԻՄՊԻԱ	Թագուհի, զոյր Վաղէսի
* ԱՆԴՈՎԿ	Իշխան Սիւնեաց, Հայր Փառանձեմայ
* ՎԱՍԱԿ	Մամիկոն Սպարապետն Հայոց
* ՄՐՋՆԻԿ	Դրան երէց
* ԶԱՐՄԻՆԷ	Նաժիշտ-մտերիմ Փառանձեմայ
* ՀԵԼՆԷ	Նաժիշտ-մտերիմ Ոլիմպիայ
* ՆՈՒԻՐԱԿՆ ԱՐՔՈՒՆԻ	
* ՆԱԺԻՇՏՔ ՓԱՌԱՆՁԵՄԱՅ	
* ՆԱԺԻՇՏՔ ՈԼԻՄՊԻԱՅ	

Հ Ա Ն Դ Է Ս Ա

Տեսարանն է յԱյրարատ գաւառի, յապարանս արժունի,
ի սեմեակս Փառանձեմայ դժխոյի:

Տ Ե Ս Ի Լ Ա

ՓԱՌԱՆՁԵՄ եւ ԶԱՐՄԻՆԷ

Փառանձեմ գաեաւորակի մը վրայ կոթնած, քունի մէջ

ԶԱՐՄԻՆԷ. Ահա դժխոյն Փառանձեմ, դեղեցիկ տիրուհիս, քունին մէջ կը ժըլտի. կ'երևի թէ դեղեցիկ երաղներ կը տեսնէ: Անշուշտ իւր սիրական Գնէլին հետ է դարձեալ. թէ ի քուն, թէ արթուն՝ ուրիշ մտածութիւն տեղի չունի այդ սիրամառ սրտին մէջ: Եւ ինչպիսի՜ աննման սէր. ժամանակը փոխանակ մոռցնել տալու զայն, կարծես թէ օր քան զօր աւելի կ'արծարծէ: Եւ յիրաւի արժանի էր այդ սիրոյն պատանեակն Գնէլ. ափսո՜ս որ չկրցաւ ընդ երկար վայելել. . . Բայց ահա կ'արթննայ. ահանջ գնենք առ վայր մի (Կը քաշուի):

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Սքափեալ եւ առանձին կարծելով իմգլինգ) Դարձեալ տեսայ զքեզ, երա՞զ էր թէ տեսիլ, չգիտեմ: Կ'ըսէիր ինծի՜ դու մոռացար զիս, Փառանձեմ, Թագաւորական գրկաց մէջ՜ մոռացար քու սիրական խեղճ, առապեալ Գնէլդ. . . Ա՛հ, զքե՞զ մոռանամ, Գնէլ. երբէ՛ք, հոգւոյս իմ հատոր. քու յիշատակդ մինչեւ ցմա՛հ հետս ի գերեզման պիտի իջնէ. քու աչքերդ ինծի համար երկնային քաղցրութեամբ լի էին, քու համբոյրներդ, ո՛հ սրտատոյճ յիշատակք, յիմարեցունցին զիս. քու գրկածութիւններդ աստուածային սիրոյ կապ եւ հանգոյց, հրէշտակաց անգամ նախանձ շարժեցին. ինչպէ՛ս գրկուեցայ սիրոյդ քաղցրութիւնէն: Ա՛հ անիծեալ սէր զբռնանց, որ զիս մոլորեցուցիր, իմ աստանձնութիւնէս հանցիր եւ իմ սիրելւոյս մահուան պատճառ եւ դար: Երանի՜ թէ դացած չըլլայի աշխարհագումար հանգէսին. ի՞նչ կը պակսէր ինձ երջանիկ ըլլալու. ուղեցի փառաւորուիլ ու պարծենալ իմ սիրովս՝ դոտայ իմ պատիժս, եղո՞ւկ ինձ. . . Ո՛հ, զուհ հո՞ս ես, Զարմինէ, վկայ իմ ցաւոցս եւ հառաչանացս. ըսէ՛, սիրելի՛ս, ըսէ՛, ի՞նչ կրնամ ընել իւր ստուերը դռնացնելու համար:

ՁԱՐՄԻՆԷ. Տիրուհի՛դ իմ, միթէ գինք կորսնցնելէդ ի վեր թափած արցունքդ եւ հառաչանք, սրտիդ սուգն ու ցաւեր կարծես որ շտեմա՞ւ, չիմացա՞ւ երկնքէն սիրուն ստուերն, ու դիւրադգած Գնէլիդ սիրտը կարեւրի՞ է որ գոհ եղած ըլլայ:

ԴԱՌԱՆՁԵՄ. Գոնէ թողունք այրիացելոյս՝ իմ ցաւոցս մէջ թաղուիլ ի սպառ:

ՁԱՐՄԻՆԷ. Մինչեւ ցե՞րբ, նազելիս, եւ ի՞նչ օգուտ. բաւական չէ՞ որ իւր յիշատակը անմոռաց կը պահես սրտիդ մէջը. ինչո՞ւ այս գեղեցիկ երկտառարդութեան հասակիդ մէջ պիտի խամբիս ի սպառ, ծաղիկ դու աննման եւ չքնադագեղ. դու արքունեաց զարդ եւ պարծանք բոլորուարժանի էիր արդարեւ եւ եղար...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ա՛հ Ձարմինէ, ինչե՛ր կը գրուցես: Բայց քանի որ յափշտակելով գիտ իւր գրկէն, գրեթէ բռնի ամբարձին յայս գահ, գոնէ աննախանձ թողունք ինձ վայելել Տիկնութեան փառքը:

ՁԱՐՄԻՆԷ. Վստահ լե՛ր, հոգի՛ս, Արշակ չի կրնար երբէք քենէ հրաժարիլ. արհամարհեալ սէրը մի՛ վախեր թէ կը մարի, այլ ընդհակառակն՝ աւելի կը բորբոքի. ուշ կամ կանուխ քու ոտքդ պիտի գայ Արշակ, վասնզի գերի է քո սիրոյդ: Սակայն ի՞նչ հոգդ, դու արդէն իսկ անտարբեր ես իր սիրոյն, բաւական է որ Հայոց Տիկնութեան թագը քեզի առած է Արշակ. քան զայն լաւագոյն ոչ ունի եւ ոչ կրնայ տալ քեզ:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Այո՛, իրաւունք ունիս, բայց նոյն իսկ այդ թաղին նստութիւն չի՞ բերեր միթէ եւ նախատինք չէ՞ Հելլէն օրիորդ մը իմ վրաս հարսածել, եւ յառաջին գահ բարձրացնել զնէ... Եթէ ուրիշ մէկը չգիտեր, բայց դու որ կը ճանչնաս սրտիս խորը, կրնաս ըմբռնել. չէ թէ սէրս է վիրաւորուած, այլ արժանապատուութիւնս: Ի՞նչ պիտի ըսէ Հայոց աշխարհը. Միւնեաց տան պանծալի շառաւիղ Փառանձեմ իւր հոգեւոր եւ գեղեցկութեամբը՝ Հելլէն օրիորդի մը թողուց չորթել Տիկնութեան փառքը: Ո՛հ, ամօթ եւ նախատինք. այո՛, առանց սիրելու գլորշակ՝ չեմ կրնար տանիլ այդքան անարգութեան:

ՁԱՐՄԻՆԷ. Ոտնաձայն մը կ'առնում, նազելիդ իմ, մի գուցէ Արշակն ըլլայ: Ա՛հ, այո՛, դա ինքն է:

Տ Ե Ս Ի Լ Բ

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԱՐՇԱԿ

ԱՐՇԱԿ. Ի՞նչ է այդ, Փառանձեմ, միթէ միշտ տիտէր պիտի տեսնեմ զքեզ. կ'երեւի թէ Գնէլայ յիշատակը դարձեալ զքեզ կը վրդովէ. չկրցի՞ր մոռնալ զայն, Փառանձեմ... Եւ ո՛չ իսկ արքունական թագը բաւական հրապուրելի կրցաւ ըլլալ քու աչացդ՝ բառնալու ի սրտէդ նախորդ սիրոյդ յիշատակը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Տէ՛ր արքայ, կարծեմ մոռացկոտ սիրուհի մը չէ փափաքածը, կամ թէ զքեզ գոհացնողը. գոնէ ես այնպէս կ'ըմբռնեմ ճշմարիտ սէրը: Բայց չեմ կրնար հասկնալ ի՞նչ խորհուրդ է կամ գաղտնիք որ գլուխս պիտի քեզի բերել տուիր, մեր Հայկական արքունիքը: Զգիտեմ ի՞նչ մեկնութիւն տալ. անշուշտ քաղաքական նկատմունք թելադրած պիտի ըլլան «Տէրդ արքայ» կոխել անցնել սրտի մը վրայէն, եւ սիրոյ վրայ ուրիշ սէր յաջորդեցնել: Մեք կանայքս նոյնպէս չեմք կրնաք ըմբռնել սէրը, զարմանք չէ:

ԱՐՇԱԿ. Եթէ դիւրամպիս Վաղէսի քոյրը ինձ հարս ածել տուի եւ թէ քաղաքա-
կան նկատմունք կան ի դմին՝ դայդ ինձ կը վերապահեմ: Բայց դարձա-
նայի կը թուի ինձ Գնէլայ այրւոյն այդ անսովոր հոգածութիւնը իմ
սրտին եւ սիրոյս մասին, մասնաւոր աւելի նախանձու հետք կը նշմարեմ
այդ դիրազգացութեանդ մէջ: Մինչեւ ցարդ չես կրնար խաբել զիս եւ
ոչ իսկ զքեզ, Գրեթէ անտարբեր երեւցած էիր այդ մասին, եւ երբ Ար-
շակ չէր գիտեր ի՞նչ հնարք գտնել Քու սիրտդ ինքն յանկուցանելու,
դու արհամարհուս եւ նազանօք միշտ կը խօսէիր ինձի հետ. ուստի՝ այս
նորութիւն. — նախանձ՝ կ'ըմբռնեմ սիրող սրտի մը կողմանէ, եւ երանի՜
թէ այնպէս ըլլար. բայց նախանձ սրտէ մը՝ որպիսի քոյդ ինձի նկատ-
մամբ՝ զարմանալի է արդարեւ. կրնամ իմանալ, Տիկին, այս նորա-
նըշան երեւութիւն պատճառը:

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Պատճառը կը հարցնես, Տէ՛ր իմ արքայ: Պատճառը շատ դիւրին
է եւ շատ դժուար. բացատրեմ: Սիրող սրտի մը ապացոյցները կան-
խաւ տուած է եւ պիտի տայ միշտ Փառանձեմ մինչեւ ցյետին շունչ
իւր, մասա՛հ լի՛ր. բայց նախանձախնդիր ըլլալը նաեւ փառաց իւր ան-
ուան՝ ինչո՛ւ զարմանք կ'ազդէ քեզի: Կ'ուզէիր որ Քու ամուսինդ՝ Հա-
յոց Տիկինը՝ անտարբե՛ր աչօք նայէր նորեկ Հելլէն օրիորդի մը, որ
իր արքային սրտին հետ կ'ուզէ կապուել Տիկնութեան թագն ալ իւր
գլխէն. այնքա՛ն մեղա՛ծ կարծեցիր Հայկայ կուսին երակաց մէջ պատ-
ւոյ զգացումը: Ներէ՛ ինձ ըսել՝ կը սխալիս, արքայ: Շո չեկայ չփրն-
տոնցի քննէ այդ թաղը, դո՛ւ եղբւր զայն իմ գլխուս, արիւնյուսայ նախ-
կին սիրոյս գրկաց մէջէն կորզելով՝ մեծ զոհողութեան մը փոքր տրի-
տուր. ես ալ չեմ կարող հանդուրժել որ ուրիշ մը, օտար մը բառնայ
զայն յինէն, կը հասկնամ, արքայ:

ԱՐՇԱԿ. Կ'ուզես որ ստուեր մը լուկ գրկեմ, եւ գրկելով զայն շատանամ, եւ առ
ոչինչ գրեմ սիրտ մը որ բոլորովին ինձ անձնատուր եղած է: Ո՛հ, ո՛չ,
Փառանձեմ, այսքան ժամանակ է որ եւ ոչ անկեղծ սիրոյ խօսք մը
չնշեցուցիր բերնէդ դէպ առ իս ուղղեալ. մի կարծես թէ չեմ հասկցած:
Կը գարտանամ ինքնիրենս՝ ես որ այնքան անպարտ արիւններ հեղու-
չեմ խնայած, ինչպէ՛ս մինչեւ ցարդ կրցայ խնայել քեզի. այդ դատ-
նիք մը ըլլալու է սիրային, որուն չեմ կրցեր հասու լինիլ: (Առանձին)
Քծնիլ, ստորնանալ անխիտ սիրուհւոյն ոտից ներքեւ: (Բարձր) Բայց
վախցի՛ր վերջապէս, արհամարհեալ սէրը եւ ոչ թէ ոտակահան անձի
մը, այլ ինձի պէս՝ Արշակայ, նման թագաւորի մը, ընդ երկար անպա-
տուհաս չկրնար թողուլ զինքը արհամարհող սիրտը. մի գուցէ զըշտո
Քու յանդգնութեանդ չափը անցնելու (Կրճով կ'առնու կը քալէ):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ

ՓԱՌԱՆՁԵՄ առանձին

Արհամարհեալ սիրոյ դէմ յառնէ՛ թող տարապարտ զոհեալ սիրոյս,
միակ սիրոյս, չարաբաստիկ Գնէլիս արիւնաթաթախ յուշը: Մեծ ես,
Արշակ՝ Քու արքայութեանդ սահմաններովը. մեծ է Փառանձեմ սրտի
թագաւորութեամբը: Այո՛, ես առ ոտն պիտի կոխեմ Քու սէրդ, միանա-
լամայն թող չպիտի տամ քեզ վայելել Ուրիշպիադայ սէրը. . . Ի՞նչ

փոյթ թէ անպարտը ի մահ պիտի մատնուի . միթէ անպարտ չէ՞ր եւ իմս Գնէլ : Ինձի համար օտար մ'է Ոլոմպիս եւ նախանձորդ միանգամայն . քու արիւնդ եւ հարազատութիւնդ էր Գնէլ, անմահ հրեշտակ մը, իմ սիրուն փեսաս, առաջին եւ վերջին միակ սէքս :

Տ Ե Ս Ի Լ Դ

ՓԱՌԱՆՁԵՄ Եւ ԱՆԴՈՎԿ

ԱՆԴՈՎԿ . Խոսված կը տեսնեմ զքեզ, դուստր իմ, միթէ նո՞ր ինչ պատահեցաւ :
 ՓԱՌԱՆՁԵՄ . Ոչի՛նչ, հայր իմ, քիչ մը առաջ Արշակայ արքայի հետ կը տեսնուէի, բանիւք դառնութեան խոցեց սիրտս : Վաղէսի քրոջը Ոլոմպիսին տուած իւր սիրտը՝ ընդ ակամբ հայր քու Փառանձմիդ : Գնէլայ այլ ին իրեն նախատինք կը սեպէ բռնարարեալ ուրիշի մը ամուսին լինելէ ետքը՝ բարձի թող լինիլ ի սպառ : Փառասէր եղած է միշտ՝ ի վաղուց հետէ տունն Սիւնեաց . ի՛նչ պիտի ըլլայ արդ փառասիրութիւն միացեալ ընդ վրէժխնդրութեան՝ չեմ կարող նախատեսել... Բայց ինչ որ ալ ըլլայ, գո՛ւ, հայր իմ, ինձ թեւ ու թիկունք ըլլալէ երբէք չպիտի դադրիս, այնպէս չէ՞... Զպիտի ուզեմ որ հրապարակաւ նախատուի քու դուստրդ եւ Սիւնեաց տան պատիւը արատաւորուի :

ԱՆԴՈՎԿ . Ո՛չ երբէք, դուստր իմ, վստահ լի՛ր, կը զգամ որ ցեղին արժանի դուստր ես, Փառանձմ . քեզմով կը հպարտանայ քու հայրդ բոլոր Հայոց աշխարհին մէջ : Եթէ երկրորդական դահու մը խնդրոյ համար զՏիգրոն Պարսից մայրաքաղաքը կրակի մատնեցի, Արշակայ դահն ալ ի հարկին վեր ի վայր տապալելու ամենեւին ոչ զանդիտեմ : Անարդէ՛ իմ ազգս, արհամարհէ՛ իմ դուստրս՝ զչքնադագեղդ Փառանձմ . . . վա՛յ իրեն :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ . Գիտէի, հայր, ապահով էի որ ինձի համար այսպիսի սիրտ մը կը տածես, բայց քեզի համար կը վախեմ...

ԱՆԴՈՎԿ . Անկասկած լի՛ր, դուստր իմ սիրուն, արդէն բոլոր աշխարհիս զբո՞ւղոհութիւնը իրեն դէմ՝ վերջին ծայր հասած է, քանի որ Մեծն Ներսէս իրմէ երես դարձուց քու սիրելւոյդ մահուանը պատճառաւ, եւ նախաբարձ ու ասանուեալք իր ապօրէն ընթացիցը համար եւ անվերջանալի պատերազմներէ ձանձրացած մէկիկ մէկիկ կ'անուն կը քայլեն բռնակէն : Միմիայն ես եւ Սպարապետն Հայոց Վասակ հաւատարիմ մնացած եմք իրեն քովը, եւ եթէ ես ալ ձեռնթափ ըլլամ՝ ի՛նչ կրնայ ընել Վասակ ինքնիրեն : Ուրիշ կողմանէ, քիչ ատենէն պիտի կանչուի Արեւաց արքունիքը եւ անշուշտ պիտի հարկադրի երթալ . տեսնենք այն ժամանակ ո՞ւր պիտի իջնեն իւր փքալինքը : Բայց առ ժամս՝ խոհեմութիւն, դուստր իմ, քանի որ տակաւին տէրն է աշխարհիս . մի գուցէ իւր օրհասական իշխանութեան շանթերը գլխուդ տեղայ :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ . Վստահ լի՛ր, հայր իմ, քու դուստր Փառանձմ գիտէ ժամանակին գործ ածել օձին խորամանկութիւնը, պիտի տեսնես զայն փորձով : Դեռ կը յուսայ, Արշակ որ զինքը սիրեմ եւ կամաւ իսկ թերեւս բերել տուաւ զՈլոմպիս Հելլէն աղջիկը՝ նախանձ գրգռելով գրաւել իմ սիրտը : Բայց իմ սէքս մեռած է աշխարհի համար Գնէլիս հեղ . հայր իմ, վրէժխնդրութիւնս լոկ արթուն պիտի մնայ մինչեւ ցմահ :